

4-6 éves gyermekek fonológiai tudatosságának fejlődése

A fonológiai tudatosság alatt a szavak belső szerkezetéhez való tudatos hozzáférést és a szavak eltérő méretű egységeire történő bontás képességét értjük. Ennek a képességnek elsősorban az írott nyelv elsajátításánál (az olvasástanuláskor és a helyesírásnál) van jelentősége. A fonológiai tudatosság területeinek érési sorrendjének megállapítása és a sikeres olvasással leginkább korreláló területek kimutatása fontos feladatként állnak előttünk. A jelen kutatás ennek a feladatnak egy szeletét, a 4-6 éves magyar anyanyelvű gyermekek fonológiai tudatosságának vizsgálatát célozta meg.

A fonológiai tudatosságon belül két fő szint különböztethető meg (Barbour et al., 2003): a könnyebben hozzáférhető, korábban kialakuló fonológiai szint és a később, több szerző szerint (Goswami 2003, Csépe 2006) az olvasástanulással együtt kialakuló fonéma szint. A fonológiai tudatosság szintjeinek sorrendjét illetően az eltérő nyelveknél is egyező kutatási eredmények láttak eddig napvilágot, bár úgy vélik, hogy az egyes szintek jelentősége nyelvenként eltér (Goswami 2003;). Az angol anyanyelvűeknél a rímképzés alakul ki legelőször, úgy 3 éves kor körül (Goswami, 2003), amelynek egyik oka az a nyelvi sajátosság lehet, miszerint az angol nyelv 63%-ban tartalmaz egyszótagú szavakat, és igen kevés esetben fordul elő, hogy a grammatikai tartalmat szuffixumok alkotják. Magyar anyanyelvű gyermekeknél végzett szótagolási vizsgálatok szerint a szótagolás 5 éves korban kialakulnak tekinthető (Kassai, 1999).

A jelen kutatásban 30 fő ép hallású és intellektusú gyermek (10 fő 4 éves, 10 fő 5 éves és 10 fő 6 éves gyermek) vett részt. A fonológiai tudatosság mérését az általam adaptált Phonological Awareness Skills Survey (Barbour et al., 2003) továbbfejlesztett tesztjével végeztem, a korosztály számára adekvát, játékos módon. Hipotéziseim szerint, (1) a magyar gyerekek már 4 éves korban felismerik az egyszerűbb, két szótagból álló szótagolt beszédet, és maguk is kezdenek szótagolni. A fonológiai tudatosság szótagszintű műveletei 5-6 éves korra érnek be teljesen. (2) A magyar gyerekeknél a fonológiai tudatosság egyes területeinek fejlődése az angol anyanyelvű gyerekekétől részben eltér, a különböző nyelvi sajátosságok miatt. (3) A fonéma szintű műveletek már olvasástanulás előtt fejlődésnek indulnak, 5-6 éves kor körül. A magyar iskolarendszer lehetőséget ad arra, hogy a fonématudatosság spontán kialakulását vizsgáljuk óvodás gyermekeknél, akik még nem tanulnak olvasni. Erre külföldön kevés lehetőség van, mivel a legtöbb országban már 5 éves korban ismerkednek a betűkkel a gyerekek.

A kísérlet során hipotéziseim beigazolódtak. 4 évesen a gyermekek 50%-a, 5 évesen a 90%-a értette a szótagokra bontott beszédet, és maguk is tudtak szótagolni. A fonématudatosság a beszédhangok szegmentálásával kezd kialakulni 5 éves korban. Emellett a fonématudatosság többi területe is fejlődésnek indul a 6. életévben.

Bár a jelen kutatásban résztvevők száma nem teszi lehetővé az általánosítást, de jelzi, hogy a fonématudatosság fejlődésével kapcsolatban már az óvodában is mutatkozhatnak olyan eltérések, amit érdemes lenne iskola előtt, játékos formában kezelni a sikeres olvasástanulás érdekében.

Irodalom

- Barbour, K., Keafer, K., Scott, K. 2003. *Sounds of Speech. Phonological Processing activities*. Norfolk: NILD.
- Csépe, V. 2006. *Az olvasó agy*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Goswami, U. (2003). Phonology, learning to read and dyslexia: A cross-linguistic analysis. In: Csépe, V. (szerk.), *Dyslexia: Different Brain, Different Behaviour*, NL: Kluwer Academic. 1-40
- Kassai, I. 1999. Szótagtudat és Olvasástanulás. In: Kassai I. (szerk) *Szótagfogalom — szótagrealizációk*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet 153-166.